

POLITIČNI PROFIL
LA YUGOSLAVIE, REVIEJE JUGOSLOVANSKE FEDERALISTIČNE
EMIGRACIJE V ŠVICI 1917—1918

Andrej Vovko*

UDK 325.254.4:342.24(497.1)05»1917/1918«

Andrej VOVKO, Assistant, the Institute for National Questions, 61000 Ljubljana, Yu

THE POLITICAL PROFILE OF THE JOURNAL »LA YUGOSLAVIE«. The treatise describes the origin and political standpoints of the Yugoslav federalist immigration in Switzerland between 1917-18, edited by D. Gustinčič and N. Smodlaka.

Prva številka revije La Yougoslavie je izšla v Ženevi 31. julija 1917. Revija se je predstavila kot organ Neodvisne jugoslovanske demokracije; pisali so jo v francoščini, razen nekaj posameznih člankov in zadnje številke 17—18, 15. novembra 1918, ki so bili pisani v srbohrvaščini in to v cirilici, ter obvestil bralcem na ovitku, ki so bila prav tako v srbohrvaščini, toda v latinici. Prvo leto je izšlo osem števil, od tega dve dvojni: 3—4 in 6—7, drugo leto pa 18, od tega so bile vse dvojne razen prve, 14—15—16 pa je bila celo trojna. Lastnika revije sta bila Nikola Smodlaka in ing. Dragotin Gustinčič, toda ton ji je dajal drugi, ki je bil tudi urednik. Sedež revije je bil v Ženevi, 23 Boulevard de la Cluse.

Dragotin Gustinčič je imel ob začetku prve svetovne vojne v Trstu lastno pisarno. Januarja 1915 je pobegnil v Italijo, od tam pa je odšel v Solun in v Srbijo. Srbska vlada ga je prosila, naj jo informira o stanju v Sloveniji. V Nišu je sodeloval na zborovanju 6. maja 1915; napisal je publikacijo Trst i ostali talijanski zahtevi na našem krajnjem zapadu. Niš 1915. Spominja se, da je dala pobudo zanjo srbska vlada, ki pa nanj ni pritiskala v smislu velikosrbstva.

Prek Albanije je odšel v Italijo in od tam v Švico. Delal je v časnikarskem informativnem biroju, ki ga je organizirala srbska vlada v Ženevi, prišel navzkriž z njenim centralizmom in izstopil iz biroja. Odšel je v Zürich, kjer je 1917 srečal Nikolo Smodlako.

Nikola Smodlaka se je štel za Srba, njegov oče se je iz Dalmacije preselil v Srbijo. Nikola je bil lekarnar, že v študentskih letih na Dunaju jugoslovansko

* Andrej Vovko, Institut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, Cankarjeva 5

usmerjen. Prek nekaj Slovencev iz Ženeve je prišel v stik z Gustinčičem in dal pobudo za ustanovitev samostojne revije. Smodlaka je hotel pritegniti k reviji tudi Vladislava Fabjančiča, vendar je bil Gustinčič proti, ker je Fabjančič podpiral politiko srbske vlade.

Revijo je finansiral Smodlaka, ki je kot lekarnar v Srbiji dobro zaslužil. Naklada je bila 100 do 200 izvodov, revijo pa so pošiljali v mnoge države. Sodelavcev ni bilo dosti, ker je srbska vlada pritiskala nanje. Brata Kostić, ki sta bila odvisna od štipendije srbske vlade, sta morala prenehati s sodelovanjem. Kasneje sta celo klevetala Gustinčiča, da je avstrijski agent. Prišlo je do tožbe in poravnave. Pri reviji je sodelovalo tudi nekaj Črnogorcev, zlasti študentov. Ko je Gustinčič ob začetku izdajanja revije zgubil srbsko denarno podporo, so mu ti izposlovali črnogorsko.¹

Veliko večino člankov v reviji je napisal Gustinčič, mnogo pod različnimi psevdonimi: Linko Vremskogorski, Ignotus. Smodlaka ni dosti pisal. Objavljala sta tudi različne članke iz Demokracije, prav tako pa v članku Reorganizacija slovenskih političnih strank glavne misli Cankarjevega predavanja Očiščenje in pomlajenje. France Dobrovoljc meni, da je Gustinčiču poslal kopijo dr. Ferfolja²

Revija La Yougoslavie piše o sebi kot o organu Neodvisne jugoslovanske demokracije, katere program naj bi izviral iz zborovanja zastopnikov jugoslovanskih študentov z univerz Srbije, Avstro-Ogrske in Nemčije na Vidov dan 1914 na Dunaju. Revija piše, da nihče ni predložil pravilnejšega programa rešitve jugoslovanskega vprašanja.

Žal Gustinčič ne ve podrobnosti o tem zborovanju. Očitno je, da jih je poznal Smodlaka, ki se ga je verjetno udeležil in prinesel njegove ideje v Švico. V reviji beremo, da so mladi, ki so izdelali svoj program na omenjenem zborovanju, po letu 1914 še razširili svoje vrste in so svojo zvezo izobražencev iz Srbije, Črne gore, Slovenije, Bosne, Dalmacije, Vojvodine imenovali Neodvisna jugoslovanska demokracija.³

Kot pove Gustinčič, sta vsaj v Švici Neodvisno jugoslovansko demokracijo predstavljala sama s Smodlako, ki je bil njen sekretar. Iz revije same ni moč razbrati, da je skupina tako številčno šibka. Veliko prostora je posvečeno programu Neodvisne jugoslovanske demokracije, ob katerem Gustinčič izrazi politična, ekonomska in socialna stališča.

Program obsega devet točk. Govora je o bodoči federativni jugoslovanski državi in o nasprotovanju centralizmu, ki bi prizadel razvoj posameznih delov te bodoče države. Pri združevanju poudarja podobnost socioloških in ekonomskih elementov. Bodoča jugoslovanska država naj zaščiti vse vere, pa tudi nejugoslovanske narodnostne manjšine. V federativni državi se bodo nerazviti deli bodoče Jugoslavije dvignili na raven razvitejših. Nova država naj ne priznava privilegijev razredov in kast, vsi državljani naj bi imeli splošno, tajno in enako volilno pravico. Nujen je boj proti hegemoniji posameznih pokrajin in ver in proti vsakemu pokrajinskemu separatizmu.⁴

Ena najbolj značilnih potez revije je njen federalistični koncept bodoče jugoslovanske države. To stališče je urednikom povzročalo nemalo težav in

¹ Intervju z ing. Gustinčičem 8. in 13. decembra 1971, 20. marca 1972.

² France Dobrovoljc, Cankarjevo »očiščenje in pomlajenje« v francoščini. Slavistična revija 1949, str. 322, 323.

³ La Yougoslavie, št. 1, 31. julija 1917. Ob priliki programa, stran 9.

⁴ La Yougoslavie, št. 1, 31. julija 1917. Predgovor, stran 1-4.

ostro nasprotovanje centralistov. Revija ne zagovarja federalistične ureditve s stališča združevanja več sorodnih narodov, ker poudarja jugoslovanski unitarizem. Vzrok za tako ureditev vidi v različnih socialnih razmerah posameznih jugoslovanskih pokrajin in različnih stopnjah ekonomske in intelektualne razvitosti. Centralistična država bi nujno utesnjevala in krnila v razvoju posamezne dele. Vsaka provinca naj se razvija naprej na osnovi že obstoječih ekonomskih in intelektualnih ustanov. Centralizem bi pokrajinam zadušil vse izraze njihovega samostojnega življenja.

Bodoče pokrajine naj bodo take, da bodo zagotovile notranji mir in nemoteno ekonomsko življenje. Ne bi jih smeli oblikovati po sedanjem ali zgodovinskem stanju. Nasilno izenačevanje pokrajin bi prizadelo intelektualno višje razvite dele bodoče države, prav tako poenotenje notranje administracije.

Revija najprej poskuša približno začrtati meje bodočih pokrajin, slovenskim pokrajinam priključi Istro, Hrvatsko pa razbije v duhu svoje bojzani pred krepitevijo provincializma. Kasneje niti približno ne določa mej, ker meni, da imajo pristojnost notranje ureditve samo ljudstva, ki sestavljajo Jugoslavijo. To je zadeva samoodločbe, ki naj bo baza za osnovanje bodoče države. Če bi revija načrtovala meje, bi bila podobna tistim, ki so sprejeli krfski pakt, odločala bi o bodoči državi, ne da bi pri tem spoznala in izražala voljo ljudstva.

Revija zahteva, naj bo bodoča država ustanovljena tako, da bo zagotovila popoln notranji mir, socialno pravičnost, da bo trdna in obstojna in da bo uničila regionalizem, ne kot dela krfski pakt, ki ga skuša okrepiti.

Pokrajinske uprave naj bi bile odgovorne za vprašanja normativne in finančne zakonodaje, ekonomske življenje, šolstvo, sodstvo, verska vprašanja, država pa za mednarodna vprašanja, obrambo, železnice, pošto, mednarodno trgovino in finance.

Največja nevarnost centralizma grozi s strani privrženecv Velike Srbije. Povečana Srbija, kot si jo zamišljajo, bi dajala Slovincem in Hrvatom manj pravic, kot jih imajo v Avstro-Ogrski in bi bila zanje neprivlačna. Moglo bi se zgoditi, da bi se odločili za reformirano Avstrijo namesto centralistične Jugoslavije s slabo prikritimi velikosrbskimi težnjami. Velikosrbska politika srbske vlade in njeno dogovarjanje mimo Slovincem in Hrvatov o bodoči jugoslovansko-italijanski meji z Italijani je voda na avstrijski mlin. Revija objavlja te misli v članku Dve odkriti besedi v 3—4 številki septembra 1917, podkrepi pa jih s pisanjem Österreichische Rundschau-a 15. septembra 1917. Ta časopis meni, da je zdaj za Avstro-Ogrsko zadnji trenutek, da obdrži južne Slovence in da gre Avstriji na roko srbska in italijanska politika.

La Yougoslavie opozarja, da je moč kulturne, ekonomske in socialne razlike bodoče države rešiti samo s federativno ureditvijo, prav tako pa bo le taka ureditev dala bodoči jugoslovanski državi trdne notranje razmere, demokratično ureditev in stabilen politični režim. Jugoslavija bo po vojni še dolgo odvisna od pomoči Evrope, ta pa bo imela interes dajati posojila le stabilni Jugoslaviji.

Revija postavlja za zgled federacije Švico z njenimi samoupravnimi kantoni. Je proti enotnim davkom, ki bi bili pri državi iz tako različnih delov za mnoge neupravičeni. V centralistični državi bi bila nevarnost, da bi ekonomsko in kulturno šibkejšje provincce živele na račun naprednejših.

Z vprašanjem federalizma bodoče države je povezano vprašanje Črne gore. Revija se poteguje za pravice Črnogorcev, prav tako pa tudi Vojvodincev

in Makedoncev, čeprav posveča tem manj prostora. Obsoja poskuse srbske vlade, da bi Črni gori preprečili soodločanje o bodoči jugoslovanski državi. To je eden od vzrokov, zakaj revija zavrača krfski pakt. Zapostavljanje Črne gore zameri revija tudi Jugoslovanskemu odboru, pa tudi odposlancem Narodnega Vijeća, ko ti pridejo ob koncu vojne v Švico.

Revijo so dolžili, da je služkinja, celo plačanka kralja Nikite. Res je, da je Gustinčič dobival črnogorsko denarno podporo, vendar pa se iz vsebine in duha revije jasno vidi, da ji ni šlo za črnogorskega kralja. Zanj je bil obstoj samostojne črnogorske države le še en močan argument v prid njenemu federalizmu. Reviji je Črna gora zlasti velika ovira za centralistično jugoslovansko državo. Sicer pa sta ji Črna gora in Srbija enakopravni pokrajini in Črna gora v novi Jugoslaviji ne bi smela imeti manj pravic in svobode kot Srbija in druge pokrajine.⁵

Gustinčič piše po vojni v Ujedinjenju o tem problemu in pravi, da je za Črno goro in Makedonijo zahteval prav tako samoodločbo, kot za vse druge pokrajine. Ne ve, kako so njegove in Smodlakine ideje ugajale Nikiti, ve pa, da so ugajale črnogorski mladini in mlajšim politikom. Krogi okrog kralja Nikite pa so mu bili sovražni in mu delali težave, kar more dokazati.

Nadalje piše Gustinčič, da je morala črnogorska mladina braniti kralja, ker je bil edini preostali znak črnogorske samostojnosti, da je bila pripravljena žrtvovati kralja in samostojnost za pošteno pokrajinsko avtonomijo na podlagi svobodnega združevanja z drugimi Jugoslovani.⁶

Revija je hotela s podporo črnogorski kraljevini dati še večjo težo ideji federativne jugoslovanske države, ob postopku srbske vlade in drugih dejavnikov proti Črni gori, zlasti ob ignoriranju le-te kot samostojnega elementa pa opozarja na znake centralizma. Revija vidi rešitev v vključitvi Črne gore kot enakopravne pokrajine v federativno jugoslovansko državo, s tem pa kralj Nikita avtomatično odpade.

La Yougoslavie je odločno zagovarjala federativno obliko nove jugoslovanske države, hkrati pa je poudarjala jugoslovanski nacionalni unitarizem, kar se nam vsaj danes zdi nekoliko nelogično.

Reviji je vsako poudarjanje narodnosti, slovenske, hrvatske ali srbske negativno, odklanja ga kot separatistično in partikularistično. Poudarja, da nje-no delovanje ni v prid Srbom, Hrvatom, Slovencev, da dela za Jugoslovane, za novi narod. Poudarjanje slovenstva, hrvatstva, srbstva je stvar preteklosti. »Nič skupnega nimamo z vami Srbi, Hrvati, Slovenci, razen očetove krvi!« Za revijo je jugoslovanstvo nova mentaliteta, drugačna od mentalitete prednikov, drugačno pa je tudi čustvovanje, morala, zavest, ekonomija, kultura.⁷

Revija kljub unitarizmu zahteva veliko avtonomijo v notranji upravi pokrajin. Tisti pa, ki hočejo skoncentrirati Slovence, Hrvate, Srbe v posebne državne enote, so regionalisti, ki zahtevajo državo Slovencev, Hrvatov in Srbov.

La Yougoslavie poudarja unitarizem kot centralisti, vendar pa njen unitarizem ni tako negativen kot oni centralistov, saj ji pomeni v prvi vrsti močan argument za narodno združitev Jugoslovanov. Gotovo ima večjo težo v tedanjih

⁵ La Yougoslavie, št. 1, Ob priliki programa.

⁶ Ing. Dragotin Gustinčič, Centralizem ali federalizem, Ujedinjenje, 2. marec 1920.

⁷ La Yougoslavie, št. 8—9, junij 1918. Nekaj definicij, str. 162—166.

okoliščinah zahtevati združitev enega naroda, ki živi razbit v treh državah, kot pa združitev treh, štirih, petih narodov, čeprav sorodnih.

Dragotin Gustinčič pojasnjuje svoj takratni unitarizem, ko leta 1927 odgovarja v Enotnosti nasprotnikom, ki mu ga očitajo. Meni, da bi tisti, ki bi se postavil na stališče, da Slovenci, Hrvatje in Srbi niso en narod, podprl politiko avstrijsko-nemških imperialistov, ki so zavračali težnje Slovencev po samoodločbi s trditvami, da le-ti sploh niso narod. Gustinčič meni, da bi zanikanje enotnosti jugoslovanskega naroda revijo, ki se je zaradi svojega federalizma zamerila centralistom in ki je skušala vplivati na srbsko in črnogorsko dijaštvo v Svici, popolnoma onemogočilo. Mnogim mladim ljudem je bil federalizem v Jugoslaviji simpatičen samo kot etapa, na poti k ustanovitvi močnega jugoslovanskega naroda.

Gustinčič poudarja, da takrat v slovenski socialni demokraciji, ki ji je pripadal, ni bilo jasnega naziranja o narodnem vprašanju in da tudi sam ni mogel gledati problemov tako, kot jih je pozneje, po vojni, ko je ločil posamezne jugoslovanske narode.⁸

Poudarjanje unitarizma je bilo reviji argument za narodno združitev, pa tudi taktika za pridobivanje privržencev. Svoje so prispevali tudi tedanji neizdelani pogledi na narodno vprašanje. Unitarizem pa je bil reviji bolj stranski problem, njeno glavno prizadevanje je bilo usmerjeno k federalizmu. V okviru bodoče federativne države bi se narodno vprašanje gotovo pravičnejše rešilo, kot v centralistični, katere upravičenost pa so prav tako dokazovali z unitarizmom.

Reviji je vprašanje narodne združitve popolnoma socialno vprašanje. Hkrati z združitvijo zahteva »socialno reformo, socialno revolucijo... Brez take revolucije združitev našega ljudstva ne bi imela smisla«. Za revijo je »narodno zedinjenje ideal samo toliko, ker od njega pričakujemo višjo kulturo... kot smo jo imeli doslej. Ko ne bo več te možnosti, bo ves naš interes za državno združenje izginil.«⁹

Reviji je cilj socialna revolucija, preobrazba jugoslovanske družbe. Poudarjanje dinastije in meja bodoče države ji niso vzroki za združitev. Z združitvijo naj bi bila neločljivo povezana osvoboditev kmetov, delavcev in izobražencev. Je proti »vsaki kasti, socialnim privilegijem. Samo popolno uničenje fevdalizma in vseh institucij, ki ga spremljajo, nam more zagotoviti dokončen notranji mir.« Govori o osvoboditvi delavca iz krempljev bankrotizma.

Postavlja tudi vprašanje glede bodočnosti Jugoslovanov in se sprašuje, »ali bomo ostali Slovani in iskali smisel in blaginjo našega življenja v vzhodnoslovanskem idealizmu, ali pa si bomo izposodili pot brutalnega materializma in zahodnega kapitalizma.«¹⁰

Postopno postajajo revijina stališča radikalnejša. Nasprotuje združitvi, ki bi kot nemška ali italijanska okrepila fevdalizem in kapitalizem, vodila v revščino in naraščanje proletariata. Od nejasnih pojmov kast in bankokratizma preide na definicijo kapitalizma, »kjer sadovi dela... niso v dobro vseh, ki delajo, ampak le nekaterih gospodov«. Revija trdi, da je boj »za Jugosla-

⁸ Ing. Dragotin Gustinčič, Kaj je Gustinčič pisal v Svici in kaj bi še imel preklicati. Enotnost, 28. avgusta 1927.

⁹ La Yougoslavie, št. 2-3, marec 1918. Idealizem kulture stran 87.

¹⁰ La Yougoslavie, št. 3-4, september 1917. Ob priliki programa, stran 60.

vijo ... borba za socializacijo jugoslovanskega življenja, borba za Državo Srbov, Hrvatov in Slovencev pa ... za buržoazijo in bogatenje posameznikov, torej za kapitalizem.«¹¹

Revija ne nastopa za vsako ceno z radikalnimi načeli, včasih skuša stvari omiliti z »bankokratizmi, kastami«, ker se boji, da bi ji preveč jasno izražena socialistična načela odvrnila precej privrženecv. Njena stališča pa so že na prvi pogled kvalitetno različna od stališč meščanskih strank, saj načenja probleme, za katere le-te nimajo posluha. Zlasti značilno je povezovanje jugoslovanske združitve s »socialno revolucijo«. Kot pri vsakem mladem gibanju z novimi idejami pa tudi opazimo določeno neizdelanost stališč, pa tudi romantično poudarjanje »vzhodno-slovanskega idealizma.«

Skupina okrog revije La Yougoslavie, ki se je označevala za Neodvisno jugoslovansko demokracijo, se je hotela udeležiti kongresa zatiranih ljudstev Avstro-Ogrske, ki je bil 8. in 9. aprila 1918 v Rimu. Predstavnik Dragotin Gustinčič, ki so ga predhodno telegrafsko najavili, je prišel 8. aprila popoldne v Rim. Pripravljalni odbor mu je povedal, da mora za sodelovanje na kongresu dobiti dovoljenje Trumbića. Ta Gustinčiču ni dovolil sodelovati. Gustinčič je protestiral pri predsedstvu kongresa. Povedali so mu, da je italijanska stran naklonjena njegovemu sodelovanju, da pa mora upoštevati kategorično zavračanje Trumbića, ki je šef jugoslovanske delegacije. Gustinčič je ob tem poslal protest v italijanske časopise, ki pa ga je objavil samo eden.

Revija sicer glede kongresa meni, da je več ali manj »bučna in prazna manifestacija«, da pa bi ga morali izrabiti predvsem za izglajevanje nasprotij med jugoslovanskim in italijanskim narodom, ki zahtevata le »jasno in odkrito besedo«. Tak sporazum je nujno doseči, o mejah pa se še ni moč pogajati, ker Jugoslovani še niso svobodni in jih še ne zastopajo njegovi pravi predstavniki.

Revija ponavlja svojo tezo, da je ruska revolucija pokopala tajno diplomacijo. To naj bi bilo pred pol leta pri podpisu krfskega pakta tudi Trumbićevo mnenje, zdaj pa ga je očitno spremenil, ker je bil rimski kongres pripravljen po vseh predpisih tajne diplomacije. Zato Gustinčiču niso dovolili sodelovati, ker je hotel »poudariti na kongresu vsa pogubna in usodna dejstva za italijansko-jugoslovanske odnose in terjati zadostna zdravila«. Ni mogel sodelovati, ker bi »naša odkritja ... bila mogoče neprijetna veliko gospodom«. Da so mu zaprli vrata, je logično nadaljevanje politike onemogočiti revijo. Sodelavce revije so razglašali za avstrijske agente, plačance Nikite, italijanske najemnike in končno za boljševike. Vse pa, kot meni revija, da bi preprečili nadzorstvo nad izvajanjem politike, ki jo po svoje krojijo »politiki s patentom« — člani srbske vlade in Jugoslovanskega odbora.

Po mnenju revije ni več mogoče pustiti narodne politike brez nadzorstva, ker taka politika vodi v krfski pakt in rimski kongres. Za učinkovito nadzorstvo pa morajo najprej zlomiti okove, v katere sta jih ujela srbska vlada in Jugoslovanski odbor, ki sta jih hotela očrniti pri antantnih vladah in pri vseh poštenih študentih in izobražencih v emigraciji.

Revija meni, da bi za učinkovitejše širjenje svojih idej potrebovali več in bolje organiziranih privrženecv, povezavo z demokratičnimi krogi antante,

¹¹ La Yougoslavie, št. 8-9, junij 1918. Nekaj definicij, stran 167.

pri čemer pa ni računati na Italijo, posebej pa upa na podporo v ZDA. Tam naj bi širili svoje ideje s pomočjo tamkajšnjih demokratov.

Za tako akcijo pa bi bili potrebni privrženci, ki ne bi bili odvisni od srbske vlade. Revija se zaveda pritiska, ki ga je vlada mogla izvajati s svojimi podporami zlasti med študenti. Organizacija tako ne bi mogla biti posebno številna, vendar pa meni, da bi bila številnejša od Jugoslovanskega odbora. Poziva privržence, naj se organizirajo v podružnice, prav tako pa vabi vse, ki so za federalizem in proti krfskemu paktu, naj vzpostavijo stik z njo. Misli zlasti ameriške delavce jugoslovanskega porekla, ki naj bi pretrgali stike z buržoaznimi strankami.

Ustanoviti bi morali demokratski komite, ki bi nadzoroval politiko starih buržoaznih strank, »ker smo že danes bodoči državljani Jugoslavije odgovorni za jugoslovansko politiko.« Treba se je upreti politiki, ki vodi do rimskega kongresa. Revija opozarja na kongres zatiranih narodov Avstro-Ogrske, ki naj bi bil junija v Švici.¹²

Dogodki okrog rimskega kongresa so pokazali, da je revija imela določen vpliv, saj se je srbski vladi in Jugoslovanskemu odboru zdelo potrebno, da Gustinčiču onemogočita sodelovanje na kongresu. Gustinčič pa meni, da ga je Trumbić takrat moral zavrniti, ker je bil prisiljen delati v soglasju s srbsko vlado, da pa mu osebno Gustinčičeva akcija ni bila neprijetna. Iz revije same tega ni moč razbrati, saj je le-ta ostro nastopala proti Jugoslovanskemu odboru, ki jo je torej imel za kaj odklanjati.

Poziv privržencem je najobširnejša akcija revije v tem smislu. Kot bazo za širše sodelovanje postavlja federalizem. Gotovo ji ni primanjkovalo drznosti, saj je načrtovala nekakšno protiutež Jugoslovanskemu odboru in srbski vladi, ki naj bi ju ta demokratski odbor nadzoroval. Že iz nadaljnjega pisanja revije ni moč ugotoviti kakšnega učinka poziva. Ni več govor o kaki večji akciji, krog privržencev in sodelavcev revije se ni povečal, tudi ni znaka sodelovanja s kako politično sorodno skupino. Poskus v tej smeri je videti le v zadnji številki La Yougoslavie 15. novembra 1918, ko podpiše resolucijo Jugoslovanskih federalistov v Švici poleg Neodvisne jugoslovanske demokracije tudi nekaj drugih skupin.¹³ Ni pa moč ugotoviti, ali je to sodelovanje posledica poziva po rimskem kongresu. Tudi kongres zatiranih narodov Avstro-Ogrske je ostal le ideja, zamišljen kot protiutež rimskemu. Kot pravi Gustinčič, je bilo takrat premalo časa, da bi se do konca vojne moglo kaj večjega organizirati. Svoje je gotovo prispevala tudi številčna šibkost skupine okrog revije.

Revija je posvetila precej pozornosti knjigi Maranellija in Salveminija Jadransko vprašanje¹⁴ in kritično obravnava njene teze. Ob tem pokaže svoja stališča do nekaterih problemov v odnosih med Italijo in bodočo Jugoslavijo, zlasti meje.

Odločno zavrne tezo avtorjev, da bi jadransko vprašanje mogli rešiti vladi Italije in kraljevine Srbije, ter mogoče še vlada Črne gore. Srbija, ki je med južnimi Slovani z zmagami v balkanskih vojnah zbudila zaupanje, ga je med vojno zgubila celo pri svojih lastnih državljanih, celo pri lastni vojski, boljše

¹² La Yougoslavie, št. 4–5, aprila 1918. Kongres zatiranih narodnosti.

¹³ La Yougoslavie, št. 17–18, 15. novembra 1918. Resolucija jugoslovanskih federalistov, str. 313–315.

¹⁴ Maranelli, Salvemini, La questione dell'Adriatico. Libreria della Voce, Firenze 1918.

njenih ostankih.¹⁵ Za Italijane bi bilo seveda ugodneje skleniti sporazum z Veliko Srbijo, ki bi vklenila vase Slovence in Hrvate tako, da ne bi mogli izražati svojih želja. Po mnenju revije bo edini sporazum, ki bo sprejemljiv za jugoslovansko ljudstvo tisti, ki ga bo sprejela izvoljena konstituenta. Vsak drug sporazum pa morejo temu ljudstvu le vsiliti.

Avtorja ne zaupata katoliškim južnim Slovanom, menita, da so avstrofili, da jim je sedanja vojna križarska, da je za Italijo edini sosed, ki ji bo zagotavljal varnost, država s pravoslavno večino.

Revija obtoži avtorja, da se nista potrudila do pravih informacij. Trdi, da so južni Slovani v Avstro-Ogrski storili za združitev več kot kraljevina Srbija, ki je ponujala le velikosrbstvo. Najmočnejša želja po združitvi je v kulturno, ekonomsko, moralno, demokratično naprednejših deželah, tam je tudi nacionalno gibanje bolj razvito. Taka dežela pa v jugoslovanskem merilu gotovo ni Srbija. Tudi pravoslavna vera ne daje nobene garancije Italiji, saj so na strani centralnih sil tudi države s pravoslavnimi vladarji. Zameri avtorjema, da sta pod vplivom boja proti vaticanizmu, da sta take tendence vtaknila v svoje delo, da bi zbudila zanimanje pri italijanski publiki. Avstrija se res poslužuje vere v svoji politiki, njeno orodje pa so klerikalni profesorji in advokati, »škofje in duhovniki pa so bili vedno goreči jugoslovanski nacionalisti, zlasti ob jezikovnih mejah našega ljudstva«.¹⁶

Revija se čudi italijanskim socialistom, ki podpirajo »nedemokratske teze jugoslovanske oligarhije«, da ne vidijo, da noben sporazum vlad brez podpore ljudstev ne bo zagotovil miru na obeh straneh Jadrana. Miru ni moč najti v tej ali drugi veri, »ampak v demokratiški organizaciji Jugoslavije in Italije in v socializaciji življenja njih ljudstev«.¹⁷

Avtorjema sta važna zlasti dva problema: vprašanje italijanske manjšine v Avstro-Ogrski in italijanske varnosti. Za Italijo zahtevata področje ob Gorici, na Krasu in v Istri, s katerim bi Italiji pripadlo 400.000 Jugoslovanov. Ti bi bili enakopravni z Italijani z nekaj avtonomije. Za Italijane, ki bi ne pripadli Italiji, pa zahtevata samostojno reško in zadarsko republiko. Da bi ju dosegla, bi bila Italija po njenem upravičena intervenirati z vojsko. Za zaščito Jadrana zahtevata otoke, ki naj bi jih Italija dobila kot plačilo za svoje vojne žrtve, kar po njenem zatrjevanju Srbija razume in sprejema.

Revija se zaveda, da je problem meje in manjšin boleč, da so narodnostne manjšine pogosto vzroki za napetosti in vojne. Zamisli si načrt preselitve manjšine na ozemlje matičnega naroda, pri čemer bi nadomestili vso izgubljeno zemljo ter jasno potegnili nove meje. Ta narodnostna rekolonizacija bi bila izvedljiva pri Italijanih v Avstro-Ogrski, katerih osvoboditev je Italija razglasila za enega svojih vojnih ciljev. Prav tako bi mogli s tem postopkom rešiti zamotan narodnostni problem v južni Ogrski, kjer so narodnosti preveč pomešane, bodisi za delitev na podlagi obstoječega stanja ali pravično upravno avtonomijo.

Če bi si Italija hotela zagotoviti vse ozemlje, kjer živi 360.000 Italijanov, bi morala priključiti milijon Jugoslovanov, upoštevati pa je treba še žrtve vojakov. Rekolonizacija seveda ne bi potekala brez težav, saj bi se temu

¹⁵ La Yougoslavie, št. 14—16, 9—10 1918. Jadransko vprašanje, stran 268.

¹⁶ La Yougoslavie, Jadransko vprašanje, stran 273.

¹⁷ Prav tam, stran 275.

upirale »sentimentalne fraze: domovina, običaji, narodni spomeniki, očetni grobovi, nostalgija, svetost zemlje«. To pa bi bilo manjše zlo kot vojne in siromašenje. Rekolonizacijo bi ovirale veleposesti, zahteve po strateških mejah, proti bi bili nacionalistični krogi. Toda že v drugi generaciji bi zginili problemi osebne narave, z mejo države, enako etnični črti, pa bi si zagotovili »trden mir in mednarodno prijateljstvo«. Tudi reviji sami pa se zdi ta ideja »malo ameriška« in se k rekolonizaciji ne vrača več.¹⁸

Revija pokaže, da avtorja zahtevata za Italijane na Reki svobodno republiko in zaščito Italije s pravico intervencije, za neprimerno večje število Jugoslovanov v Italiji pa le nekoliko večjo avtonomijo, s čemer zanikata sicer izraženo enakopravnost obojih. Argument avtorjev, da ima Reka sposobnejši vodilni razred, revija zavrne, češ da to pomeni, da ima razred izkoriščevalcev, ki naj bi v miru z italijanskimi bajoneti stiskali jugoslovanske delavce.

Revija na tem mestu zelo radikalno izraža svoja socialistična stališča, ki jih sicer ponavadi taktično nekoliko zakriva.

La Yougoslavie predlaga še eno rešitev problema italijansko-jugoslovanske meje. Od 386.000 Italijanov, ki živijo na spornem ozemlju, jih je 90.000 na italijanskem področju Furlanije, ki je Jugoslovani niso nikoli zahtevali zase. Nadaljnjih 150.000 živi v Trstu, »ki ga ne bi zanikali Italijanom v primeru pametnega kompromisa«. ¹⁹ Za preostalih 150.000 Italijanov v Istri in 200.000 Slovencev na Goriškem pa naj bi ustanovili dve svobodni republiki, ki bi bili v konfederaciji z večinsko državo. V okviru Jugoslavije bi moglo biti še več italijanskih republik, kjer bi bilo dovolj Italijanov, ki bi jih zahtevali. To pa naj bi bile ljudske republike, ne »republike kapitalistične buržoazije, kot si to zamišljata Salvemini in Maranelli.«.

Revija meni, da avtorja veliko preveč govorita o italijanski varnosti, ne postavljata pa si vprašanja jugoslovanske. Kako naj 11 ali 12 milijonov Jugoslovanov brez vojne mornarice ogroža 36 milijonov Italijanov z močno floto. Tu ne gre za varnost Italije, ampak za hegemonijo nad Jadranom. Italijani morejo skleniti s srbsko vlado ali Jugoslovanskim odborom kolikor pogodb hočejo in »končno moremo tudi mi najti skupni jezik z Italijo in sprejeti njene pogoje«, toda vsako vsiljevanje pogojev, ki bi Jugoslovane ekonomsko in politično zaslužnjevali, bi pomenilo vzrok za novo vojno.

Revija povsem pravilno oceni italijanske težnje po gospostvu nad Jadranom, prav tako ji je dobro znan problem jugoslovansko-italijanske meje, kar je gotovo zato, ker je Gustinčič pred vojno živel v Trstu. Očitno je pri ideji o narodnostni rekolonizaciji igrala vlogo tudi Gustinčičeva geometrska izobrazba. Zanimivo je stališče, da bi Trst prepustili Italiji. V zvezi s tem se ing. Gustinčič spominja, da je bilo pred vstopom Italije v vojno razpoloženje inteligence v Trstu, tudi slovenske precej naklonjeno Italiji, ki so jo imeli za demokratičnejšo od Avstro-Ogrske. Revijina predloga za rešitev problema manjšin pa sta videti bolj akademska kot praktično uporabna, posebno predlog rekolonizacije, česar se zaveda tudi revija sama, saj ga opusti.

Revija ob podpisu krfskega pakta meni, da se je politika srbske vlade spremenila. Vlada naj bi opustila politiko Velike Srbije in se tako približala

¹⁸ La Yougoslavie, št. 8-9, junij 1918. Predelava razpršenih narodnih parcel.

¹⁹ La Yougoslavie, Jadransko vprašanje, stran 284.

konceptu enakopravnega združenja jugoslovanskih pokrajin, kot ga je zagovarjala La Yougoslavie. Kmalu pa revija označi to navidezno približevanje kot taktiko, s katero skuša Pašić pokriti krizo v svoji vladi, ki je nastala po solunskem procesu in odstopu ministrov-samostalcev. Revijino razočaranje se še veča, ko Pašić paktira s Sonninom ter odstopa dele slovenskega in hrvaškega ozemlja Italijanom. S tem izpodkopuje zaupanje Slovencev in Hrvatov v srbsko vlado in zapravlja ugled, ki si ga je ta pridobila med balkanskimi vojnami.

Revija opaza, da se v gonji srbske vlade proti neodvisni Črni gori skrivajo centralistične težnje, kar niso dobri obeti za bodočo jugoslovansko državo. Politika srbske vlade je stara politika tajnih sporazumov, njeni tvorci pa se ne trudijo, da bi zvedeli, kaj ljudstvo v resnici hoče. Po ruski februarški revoluciji naj bi tajni diplomaciji odklenkalo, diplomati bi morali delovati odkrito in pošteno. Srbsko vlado obsoja zaradi njenih stikov s carskim režimom.

Revija obsoja solunski proces, ki ji pomeni obračun med posameznimi srbskimi skupinami za oblast. »S to aziatsko afero so Pašić in prijatelji onečastili pogumno ljudstvo Srbije.«²⁰ Revija poudari, da ni na strani črne roke in »tendenc vojne oligarhije«, boji pa se ogorčenja javnega mnenja po svetu, ki bi moglo škodovati jugoslovanski stvari.

Revija očita srbski vladi, da so po njeni krivdi izkraveli srbski vojaki, pa tudi, da je »srbska oligarhija našla pot jugoslovanstva šele potem, ko je popolnoma uničila ubogega srbskega kmeta.«²¹ Novačenje v Jugoslovansko legijo v Ameriki, ki ga je vršil Jugoslovanski odbor, vidi kot kupčijo srbske vlade, ki si pripravlja policijo, da bi si zagotovila ob povratku varnost v Srbiji in dušila upore podjarmljenih Črnogorcev in Makedoncev.

La Yougoslavie opozarja na žalostno usodo jugoslovanskih legionarjev v Rusiji, na dejstvo, da so morali priseči kralju Petru, se boriti za Veliko Srbijo, poroča o njihovih hudih izgubah. Vse to izkoristiti kot svarilo tistim, ki bi hoteli vstopiti v Jugoslovansko legijo. Poziva jih, da »jugoslovanska proletarska armada ne sme ojačiti jugoslovanske buržoazije, ki se pripravlja osnovati nedemokratsko jugoslovansko državo.«²² Legija naj ne bo pod srbskim poveljstvom, oficirski kader naj bo zavezniški. Namesto v legijo, naj raje vstopajo v vojske zavezniških držav, vsi Jugoslovani, zlasti tisti v Ameriki, pa naj ne podpirajo več, posebno finančno, srbske vlade in Jugoslovanskega odbora.

Revija obtožuje srbsko vlado, da preganja vse emigrante, katerih usmeritev ji ni všeč. Gustinčič piše po vojni, da so njegovo revijo plenili na švicarski meji na željo srbske vlade.²³ Na študente in druge so pritiskali z odtegotvanjem materialne podpore, tudi tiste, ki so jo pošiljale angleške dobrodelne organizacije. Vladi ni bilo mar, da »bo v nekaj letih več študentov v bolnišnicah in sanatorijih kot v višjih šolah.«²⁴ Razmere so bile izredno slabe, vse to pa bi se moglo po mnenju revije popraviti, če bi denar, ki je šel za tajno policijo v Švici, srbska vlada namenila emigrantom, namesto da jih je nadzorovala. Dobro pa je šlo tistim, ki so podpirali politiko srbske vlade.

²⁰ La Yougoslavie, št. 2–3, marec 1918. Politika Srbije, stran 22.

²¹ La Yougoslavie, št. 1, februar 1918. Jugoslovanska armada, stran 12.

²² La Yougoslavie, št. 10–11, julij 1918. Mobilizacija jugoslovanskih delavcev v Ameriki.

²³ Kaj je Gustinčič pisal v Švici? Enotnost, 28. avgusta 1927.

²⁴ La Yougoslavie, št. 5, oktober 1917. Prva osvoboditev, stran 77.

Ob koncu vojne postane reviji srbska vlada ovira na poti k resničnemu združevanju Jugoslovanov, Pašičeve vlade ne šteje več za predstavnika Srbov kraljevine Srbije, ima jo za začasno, kot tudi vse vlade do končnega zedinjenja. Do združenja Jugoslovanov pa bo prišlo tudi proti volji srbske vlade in dinastije.²⁵

Revija neprizanesljivo obsoja postopke srbske vlade, nekoliko manj ostra je le v prvih komentarjih krfskega pakta. S to vlado se nikakor noče zblížati, niti približno ni do nje tako naklonjena kot do jugoslovanskega gibanja v Avstro-Ogrski. Ne izrecno, toda dovolj opazno postavlja po pomenu majsko deklaracijo pred krfsko. Ob koncu vojne nekoliko naivno upa, da bo srbsko ljudstvo vrglo Pašića in ga zamenjalo z vlado, ki bi izražala težnje ljudstva. Taka vlada bi privolila v združenje Jugoslovanov na enakopravni osnovi. Pri tej novi vladi pa revija nima v mislih srbskih samostalecev.

Revijó so tudi mladi radikali-samostalci razočarali, posebno takrat, ko naj bi imeli možnost prekiniti Pašičeve postopke in začeti s pravilnejšimi političnimi akcijami. To možnost so zapravili, ker so nesposobni in ker so se prodali Pašiću in sklenili kompromis za ceno materialnih koristi. Tudi njim se revija ne skuša približati.

Samostalci naj bi zamudili svojo priložnost februarja 1918, ko je bila na zahtevo opozicije sklicana srbska skupščina. Pašičeva vlada je bila v krizi, »Pašić je kompromitiral Srbijo pri Jugoslovanih v Avstro-Ogrski in pri zaveznikih«. Opozicija je najprej zahtevala sestavo vlade brez Pašića, revizijo solunskega procesa in spremembo notranje politike, imela je močne argumente za zmago nad Pašićem in za njegovo dokončno odstranitev, toda »čast in blagostanje ljudstva Srbije sta le utvari v primeri z osebnimi potrebami nekaj mladoradikalnih profesorjev in advokatov«.²⁶ Kriza je trajala tako dolgo le zato, ker se niso mogli pogoditi za velikost sklede leče.

Revija meni, da se je takrat jasno pokazalo, da gre obema glavnima srbskima strankama le za osebne interese, da za uspešno akcijo ni dovolj samo denar in čas, ampak je treba tudi trdnih načel, zato mladoradikalna opozicija ni uspela. Mladi radikali so se ločili od starih le zato, ker so jim ti zapirali pot k vodilnim položajem, ne pa iz ideoloških vzrokov. S tako politiko so zgubili najboljše člane stranke. Namesto, da bi jo obnovili, so se zatekli k paktiranju z vojaško kliko po balkanskih vojnah, vendar je bilo na srečo srbskega ljudstva te zveze kmalu konec.

Revija opozarja, da je skupina njenih sodelavcev zahtevala od vlade Srbije v času, ko so bili v njej tudi mladi radikali, naj spremeni svojo politiko, »da bi zagotovili zaveznikom, da bo Jugoslavija, za katero jih prosimo pomoči, v resnici utelešenje njihovih principov«.²⁷ Mladi radikali so jim, kot piše, odgovorili z žalitvami.

La Yougoslavie opaža, da so bili mladi radikali, ki objokujejo sodbo srbskim oficirjem na solunskem procesu, v tistem času v vladi. Izstopili so šele, ko se jim ni posrečilo doseči obnove procesa. Revija sprašuje, če so mladi ra-

²⁵ La Yougoslavie, št. 17—18, 15. novembra 1918. Pašić in jugoslovansko samoopredelenje.

²⁶ La Yougoslavie, Politika Srbije, stran 23.

²⁷ La Yougoslavie, št. 14—16, septembra 1918. Dve besedi o akciji, stran 262.

dikali storili vse, da bi preprečili ostre obsodbe in njih izvršitev. Po lastnih izjavah so v pol leta skušali doseči le revizijo procesa.

Stranka mladih radikalov tudi takrat, ko je v opoziciji proti Pašičevi vladi, skupini okrog La Yougoslavie ni primeren politični zaveznik. Iz revije ni moč razbrati nikakršnih medsebojnih stikov, videti je le obojestransko nasprotovanje.

Revija pozdravlja krfski pakt kot »prvi korak k zvezi vseh Jugoslovanov«, vendar pa jasno poudarja, da v celoti ni zadovoljna z njim. Opozarja, da gre za kompromis med stranema, ki sta ga podpisali, to pa je šlo na račun jasnosti besedila.

Po mnenju revije je v dokumentu čutiti stare diplomatske metode, ko so še delali države »po zaslugi intrig carja Viljema«. ²⁸ Revija se sprašuje, zakaj med »pooblaščenimi predstavniki Srbov, Hrvatov in Slovencev« ni predstavnika Črne gore. Dokler se ne pojasni, zakaj ga ni bilo, šteje revija pakt za nepopoln. Ime nove države naj bo Jugoslavija, ne Država Srbov, Hrvatov in Slovencev, kot je označeno v krfskem paktu. Reviji že ime države pomeni način združenja. Jugoslavija po njenem simbolizira željo po federativni ureditvi bodoče države, po enakopravnem združenju, Država Srbov, Hrvatov in Slovencev pa naj bi simbolizirala težnjo po centralizmu in hegemoniji. Zameri Jugoslovanskemu odboru, da je izdal svoje ime in popustil separatističnim težnjam druge strani.

Revija ugotavlja, da bi se z doslednim izvajanjem devetega člena krfskega pakta, ki govori o priključitvi k novi kraljevini vsega ozemlja, kjer so Jugoslovani naseljeni v kompaktnih masah, morali odreči predelov z relativno jugoslovansko večino, predvsem »najbolj naprednega dela našega naroda, zibelke vse srbske kulture — Vojvodine«. ²⁹ Morda sta ta problem sprožila brata Kostića iz Vojvodine, ki sta bila nekaj časa sodelavca revije, vendar se tega Gustinčič več ne spominja.

S tem, da sta že vnaprej predpisala obliko bodoče države kot kraljevine, sta srbska vlada in Jugoslovanski odbor po mnenju revije že vnaprej bistveno okrnila pravice bodoče jugoslovanske konstituante.

La Yougoslavie v nadaljnjem pisanju pakt vedno odločneje napada in odklanja. Buržoaznim skupinam je uspelo priti le do medlega načrta bodoče države. ³⁰ Sprašuje se, s kakšno kompetenco zastopa Jugoslovanski odbor Slovence, Hrvate in Srbe Avstro-Ogrske, ugotavlja, da ni od nikogar izvoljen, da v njem ni Črnogorcev, ne vojvodinskih Srbov, ne Makedoncev. ³¹ Zaveda pa se, da Avstrija prav tako trdi, da odbor ni pooblaščen zastopati avstrijskih južnih Slovanov. Odbor trdi, da zastopa le južne Slované iz Avstro-Ogrske, tako da v njem ne more biti predstavnikov Črne gore ali Makedonije.

Reviji je krfski pakt obliž, ki ga je potrebovala Pašičeva vlada po solunskem procesu in izstopu samostalcev. Je sredstvo za dinastično in strankarsko propagando. Predstavniki jugoslovanskega odbora naj bi izdali federalizem. Revija pravi, da sicer ne ve, v čem je moral odbor popustiti Pašiču, trdi pa da je žrtvoval jugoslovanske legionarje, ki naj bi postali ob vrnitvi v Jugoslavijo orodje srbske vlade.

²⁸ La Yougoslavie, št. 2, 20. avgusta 1917. Ob priliki krfskega pakta, stran 17.

²⁹ La Yougoslavie, Ob priliki, stran 22.

³⁰ La Yougoslavie, št. 3—4, september 1917. Dve odkriti besedi, stran 48.

³¹ La Yougoslavie, št. 1, 31. julija 1917. Ob priliki programa, stran 8.

Jugoslovansko ljudstvo ni izbralo in pooblastilo Jugoslovanskega odbora, da karkoli podpisuje v njegovem imenu, zato ga ta pakt ne veže, more ga sprejeti ali odkloniti. Revija se ne ustavlja posebej pri vprašanju monarhije, zaradi katere so pakt odklanjali zlasti ameriški Slovenci. Po njenem ima o tem odločiti le narod sam po svojih predstavnikih v konstituenti, ki ji nobena vlada ali dinastija ne sme postavljati pogojev. »Vse vlade bodo do končnega zedinjenja le provizorne in krone bodo ostale narodu na voljo. Narod pa bo odločil, ali jih bo vrnil na njihova mesta, ali pa jih bo delno ali vse odnesel v svoj muzej.«³²

Revija izrazito ne izraža republikanskih stališč, vendar pa je iz vse njene vsebine razvidno, da so ji bliže kot kraljevina. Zavrača krfski pakt kot nekaj, kar bi morali Jugoslovani brez pomisleka sprejeti.

La Yougoslavie piše o jugoslovanskem gibanju v Avstro-Ogrski z veliko naklonjenostjo. V tem gibanju je videla potem, ko se je razočarala nad centralizmom srbske vlade, edino upanje, da bodo njene federalistične ideje uresničene. O majniški deklaraciji posebej ne piše, omenja jo kot »slavno deklaracijo, ki zahteva združitev vseh Srbov, Hrvatov in Slovencev v nacionalno državo.«³³ Na nobenem mestu je ne odklanja, moč je razbrati, da jo po pomenu postavlja pred krfsko. Z zanosom poroča o gibanju slovenskih žensk za zbiranje podpisov.

V nekrologu ob smrti Janeza Evangelista Kreka³⁴ poudarja njegov občutek za socialne in ekonomske elemente, ki jih je revija tudi sama razglašala. Zanj je bil po socialni in ekonomski koncepciji organizacije socialist »par excellence«. Poudarja tudi njegovo prizadevanje za združitev Jugoslovanov.

Revija zavrača trditve avtorjev jadranskega vprašanja, da nižja duhovščina vodi Slovence in Hrvate, »jezuitski ljudstvi«, v križarsko vojno proti srbskim in ruskim nevernikom. Tega avtorja ne moreta na noben resen način dokazati. Spomni ju na veliko število katoliških duhovnikov, ki so jih zaprli v Avstriji ob začetku vojne zaradi propagande za jugoslovansko zedinjenje, ponovno pa tudi opozarja na Krekova prizadevanja.³⁵

Gotovo ne gre jemati vseh pohval in navdušenja revije ob ustanovitvi Narodnega vijeća v Zagrebu dobesedno, očitno pa je, da La Yougoslavie iskreno pozdravlja vijeće kot prvo narodno vlado in pomembno protiutež centralističnim tendencam. Revija označi dr. Korošca kot pravega Krekovega naslednika, pozdravi dejstvo, da je izvoljen za predsednika vijeća. Z izborom Slovencev naj bi Hrvati in Srbi pokazali, da stojijo na stališču hegemonije in centralizma, da so versko strpni. Jamčili naj bi tudi moralno pomoč vseh Jugoslovanov Slovincem, ki so trenutno najbolj ogroženi in ki naj sami uredijo svoje odnose s sosedi. Revija pozna italijanske aspiracije in ve, da se niso odrekli londonskega pakta.

Revija nekoliko pretirano optimistično ugotavlja, da je z ustanovitvijo Narodnega vijeća krfski pakt zgubil svojo veljavo. Narodno vijeće se ji zdi zametek konstituante, zato naj njegov sedež prenesejo v Beograd, tudi če bosta Pašić in vladar proti, za dovoljenje naj vprašajo le srbski narod.

³² La Yougoslavie, št. 17—18, 15. novembra 1918. Pašić in jugoslovansko samoopredeljenje.

³³ La Yougoslavie, št. 1, februar 1918. Slovenska žena, stran 14.

³⁴ La Yougoslavie, št. 6—7, novembra 1917. Frano Supilo in Janez Ev. Krek.

³⁵ Jugoslovansko vprašanje, št. 14—16, septembra 1918, stran 270.

Revija z navdušenjem, ki ni značilno za njen odnos do meščanskih politikov, piše, da je dr. Korošec demokratični program narodne združitve, ker je daleč od hegemonizma. »Vsak pravi Jugoslovan more Koroščevo izvolitev najiskrenejše pozdraviti.«³⁶

Gustičić, ki je takrat to pisal, je bil kasneje v stari Jugoslaviji ogorčen Koroščev nasprotnik. Reviji pač ni šlo toliko za priznanje določeni osebi, ampak bolj za poudarek pozitivnega dejanja: ustanovitev Narodnega vijeća. Tega vijeća pa ni nekritično podpirala. Predstavnikom vijeća zameri, da k pogovoru s srbsko vlado in Jugoslovanskim odborom v Ženevi niso pritegnili črnogorskih predstavnikov. Gustinčić pravi, da se je ob tej priložnosti srečal s Koroščem in ga informiral o položaju. V reviji sami tega ni moč zaslediti, ker je prav v tem kritičnem trenutku jugoslovanske zgodovine prenehala izhajati.

Revija ima versko vprašanje za zelo važen sestavni del jugoslovanskega življenja. Po njenem mnenju Jugoslovani zavrnejo vsako politiko, ki se ne ozira na njihov odnos do vere, zato morajo tudi socialisti zagotoviti v svojem programu zaščito le-te.

Na vero gleda revija kot na pojav, ki je koristen za osnovo moralne trdnosti ljudstva, zato bi se bilo neumno boriti proti njej. Vprašanje je, če bi s takim bojem pri Jugoslovanih sploh kaj dosegli. S tako politiko bi se samo odtujili ljudskim množicam. Če bi že uspelo zmanjšati vlogo vere, pa ne bi našli zanjo pravega nadomestila, bi to vodilo ljudstvo v moralni propad. Zato je najbolje pustiti vero pri miru, treba je enako ščititi vse veroizpovedi, nobene ne priznati za državno, z nobeno skleniti konkordata. Preprečiti pa je treba mešanje vere v politiko in kot se kaže v zahtevi po ukinitvi verouka v šolah, nekoliko zmanjšati njen vpliv.³⁷

Revija meni, da bi resnično demokratska Jugoslavija ne smela težiti k jezikovni asimilaciji nejugoslovanskih manjšin. Te manjšine so po mnenju revije veliko bolj zmaterializirane in z njihovim stapljanjem bi padla kvaliteta jugoslovanske rase. Vsako manjšino naj država štiti z zakoni, omogoči naj se ji obstoj in razvoj njenega jezika in se ji da avtonomijo. »Država... mora z zakoni ščititi naše neizobraženo ljudstvo pred moralnim in ekonomskim propadom imenovanih ras.«³⁸

Gustinčić pravi, da je takrat pod pojmom »jugoslovanska rasa« mislil jugoslovansko skupnost. Morda se zdi čudno, da naj bi bil glavni razlog za zaščito manjšin zavarovanje Jugoslovanov pred njihovimi slabimi vplivi, če bi se le-te asimilirale. Gotovo je to eden problemov, o katerih si takrat revija, pa tudi mnogo drugih ni bilo na jasnem.

Revija ni hotela izražati izrazito socialističnih stališč, čeprav je bil Gustinčić, ki ji je dajal ton, socialist že pred vojno in je to v reviji sami jasno zapisal.³⁹ Reviji gre zato, da s preveč radikalnimi stališči ne bi zožila že tako ne preveč številnega kroga svojih privržencev. To prizadevanje se ne kaže toliko v načinu pisanja, ki je drugačen od pisanja meščanskih glasil, ampak v tem, da o nekih problemih in dogodkih ne poroča.

³⁶ La Yougoslavie, št. 17–18, novembra 1918. Dr. Anthon Korošec, stran 301

³⁷ Jadransko vprašanje.

³⁸ La Yougoslavie, št. 5, 1. oktober 1917. Ob priliki programa, str. 86.

³⁹ Jadransko vprašanje, stran 273.

Od socialnodemokratskih strank omeni le srbsko, ko obsodi odstopanje od njenega prejšnjega stališča združitve vseh balkanskih ljudstev v federativno republiko na stockholmski konferenci. O konferenci sami ne poroča.⁴⁰

Večkrat piše o ruski revoluciji kot mejniku, s katerim se je končala stara tajna diplomacija, toda ker piše o tem že pred novembrom 1917, je jasno, da misli na februarско revolucijo. O oktobrski revoluciji ne poroča. Zanimivo pa je, da so politični nasprotniki označevali sodelavce revije, zlasti Gustinčiča, za boljševike.

Revija pošilja pozive ameriškim Slovencem, naj prenehajo podpirati Jugoslovanski odbor in upa, da jih bo pridobila za sodelovanje. Gustinčič pove, da je imel v tem obdobju stike z ameriški Slovenci, z Etbinom Kristanom pa ne, ker je stal Kristan na stališču avstromarksizma in mu Gustinčič ni zaupal tudi potem, ko je Kristan spremenil mnenje. Gustinčič je vedel za chickaško deklaracijo, ni pa je objavil, ker ni imel njenega besedila.

THE POLITICAL PROFILE OF THE REVIEW «LA YUGOSLAVIE», THE REVIEW OF THE YUGOSLAV FEDERALIST IMMIGRATION IN SWITZERLAND IN THE YEARS 1917—1918.

Summary

The review „La Yougoslavie” was published in Geneva, Switzerland by Dragotin Gustinčič and Nikola Smodlaka. It appeared from July 31, 1917 to November 15, 1918, and was called the organ of the Independent Yugoslav Democracy. The circle of its collaborators was not large. The review advocated federative formation of the future Yugoslav state, opposing the centralist tendencies of the Serbian government. The future provinces should be granted economic and intellectual development without interference. It stood up for the rights of Montenegrins and Macedonians. Although it spoke in favour of federalism it advocated national unitarianism, the Yugoslav nation. To stress the Serbian, Croatian, and Slovene nations was regarded as separatism. The review expressed the opinion that, together with the union, the social revolution should be carried out, too, for without such a revolution the union was futile. When the representative of the Independent Yugoslav Democracy was denied participation in the Congress of the Oppressed Nations of Austria-Hungary in Rome, the review appealed to the democratic forces to examine the acts of the Serbian government and the Yugoslav Committee, refusing them the right to represent the Yugoslavs. It regarded the National Assembly in Zagreb as the true representative of the Yugoslavs. To settle the problem of the Yugoslav-Italian frontier the review suggested „national recolonization” — the minorities should migrate to the native country and the frontier be fixed anew. This proposition was later abandoned and independent republics of the minorities within the majority state were suggested. The May Declaration was regarded as more important than the Corfu Pact, the latter being rejected as something that had not been signed in the name of the Yugoslav people. The review regarded religion as beneficial to the morals of the people; to fight against it, within the Yugoslav frame, would be absurd and harmful. It was also against the assimilation of the non-Yugoslav minorities. For tactical reasons it did not report on certain events, for example the October revolution, although it did not hide its socialist orientation.

⁴⁰ La Yougoslavie, št. 6—7, november 1917. Vloga socialne demokracije Srbije, stran 119.